

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בשלח
גליון 13

בס"ד

מתוך שבח והודאה על שעבר ותפלה על לעתיד,
הננו להודות לרבים שהצטרפו לקבלת הגליון
השבועי ושלחו הערות ותיקונים ודברי ברכה,
שהקב"ה יעזור שאכן לא יצא תקלה מתחת ידינו
להגדיל תורה ולהאדירה.

פרשת בשלח - תשע"ט.¹

ש. מדוע בתורה מצינו בפרשת בשלח (שמות יג'
יט') שמוזכר אצל יוסף "ויקח את עצמות יוסף",
הרי ידוע שהגוף של הצדיקים נשאר שלם לאחר
מותם.

ת. עיין סוטה יג' ע"ב.²

1 לבקשת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א איך לסמוך על מה שאני עונה מקופיא.

הגליון הוא מהדורת ביקורת ועריכה של קונטרס
עזרת אליעזר, תשובות שזכינו בס"ד לקבל בכתב
יד ממרן שליט"א.

הערות ניתן להעביר למשפחת קרביץ.

כולנו תפילה שאי"ה נוכל במשך השנים
להשלים את השו"ת על כל הפרשיות, ועל
עבודת התפילה.

הגליון יוצא לזיכוי הרבים, ואין להשתמש בזה
לשום דבר אחר ללא רשות, וכל הזכויות
שמורות.

² שאלה זו שאלני בני יוסף נ"י, ומצאתי בילקוט
מעם לועז בתחילת פרשת בשלח (שמות יג' יט')
בתוך דבריו ששואל זאת ומתריץ, שיוסף התפלל
וביקש על עצמו שרוצה שבשרו יירקב, כדי
לזכך את עצמו מן העונות שעשה בשעה שהיה
מלך. וכדי שיתכפר לו העבירות כאן בעולם הזה,
שישאר נקי לעולם הבא, ביקש שיתכפר לו על
ידי היסורים שגופו יירקב.

ש. חז"ל אומרים בסוטה יג' ע"א "ת"ר בא וראיה
כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל
נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר חכם לב
יקח מצות וכו'". מדוע נזכר יקח מצוות לשון רבים,
הרי התעסק במצוה אחת.

ת. גם שאר השבטים היו עם יוסף.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, שמובא בתוספתא
בסוטה פרק ד' אות ג', שבשעה שהיו צריכים
ישראל לצאת ממצרים, "הלך משה ועמד על נילוס
ואמר יוסף יוסף הגיעה השעה שהקב"ה גואל את
ישראל, הרי שכינה מעוכבת לך וישראל מתעכבין
לך וענני כבוד מתעכבין לך וכו'". נמצא שכל עוד
לא הוציאו ארונו של יוסף, עם ישראל לא יכלו
לצאת. לכן המצוה של משה שהתעסק בעצמות
יוסף, אין זה מצוה אחת בעצם ההתעסקות בעצמות
יוסף, אלא זה מצוה שגוררת אחריה חסד עם כל
ישראל שע"ז יוכלו לצאת ממצרים, לכן החכם לב
של משה שחיפש מצוה כזו שגוררת עוד מצות רבים
ולא מצוה אחת בלבד של ביזת הים.

עוד הראוני את מה שמביא הרה"ג ר' שלמה
ליוונשטיין שליט"א (בספרו ומתוק האור על
בראשית ח"ג עמוד תקצט') בשם הש"ך
שמבאר, שיוסף היה מלך ובשל כך הוא נהנה מן
העולם, ומכיון שבהיותו נער היה מסלסל
בשערו, הוא ביקש מהקב"ה שגופו אשר נהנה
מן העולם הזה ירקב, ורק עצמותיו הן
שתשארנה ותעלינה לארץ ישראל.
מצאתי בחבצלת השרון שמות רכא' שעומד
מדוע נזכר עצמות יוסף.

באוצר המדרשים בפרשת ויחי בראשית נ' כה'
ראיתי שאומר "אמר רבי יהודה אמר רב מפני
מה נקרא יוסף עצמות בחייו, שאמר על עצמו,
בחייו לשון עצמותי ולא אומר אותי, שלשון
עצמות מורה על גוף נפסד, מפני שלא מחה
בכבוד אביו, דקאמרי ליה עבדך אבינו ולא אמר
להו ולא מידי ולכן תפס בלשון שאינו דרך כבוד
לצדיקים כעונש על עונו זה".

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בשלח
גליון 13

ת. אולי.

ש. בתפלה אומרים "ותרא את עני אבתינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף". משמע שהקב"ה שמע רק את התפלות שזעקו בים סוף. מדוע, הרי

ש. בפרשת בשלח כתוב (שמות יד' ה') "ויהפך לבב פרעה ועבדיו וגו' מדוע כתוב "לבב" ולא כתוב ויהפך לב.

ת. כל לבבותיו.

המצרים אבל לא מתו. ובאותו הזמן כלל ישראל המשיך לצאת ולעבור לגמרי את הים. ורק אחרי שכלל ישראל גמרו לצאת עד האחרון מהים, אז כיסה הקב"ה את המצרים במים. כעין זה יש בסידור אוצר התפילות בפירוש עץ יוסף.

ש. האם אפשר לפרש שכתוב ויהפך לבב פרעה לומר שאפילו היצר טוב שלו התהפך על מנת לרוץ אחרי עם ישראל ביחד עם היצר הרע ולכן כתוב לבב בשני יצריך.

ת. היינו הך שכתבנו.

עוד פירוש מביא המושב זקנים בשם ר' יהודה החסיד שמבאר וזדים טבעת, שאין הכוונה על המצריים אלא על רשעי ישראל שהיו אדוקים בפסל מיכה שעבר בים. והיו צריכים לשבור את הפסל כדי שרשעי ישראל לא יהיו אדוקים בזה. אחר ששברוהו, "וידידים העברת", ואח"כ ויכסו מים צריהם, זה כבר מדובר על המצריים.

ש. איך משה רבינו נטה ידו להכות לפני קריעת ים סוף, הלא עד כמה שנהנה מהמים כשהניחוהו ביאור והיה חייב הכרת הטוב שלכן לא היכה על היאור במכת דם, מדוע בקריעת ים סוף כן היכה. ואם נאמר שים סוף זה מים אחרים ולא היאור שנהנה, א"כ גם במכת דם יכל להכות על נהר אחר שלא נהנה ממנו, ומה ההבדל בין מכת דם שהיה צריך להכיר טובה לקריעת ים סוף שהיכה על הים.

ת. מה שהקב"ה ציווהו עשה.

בסידור תפלה למשה עמוד 94 מצאתי שהביאו כבר שנשאל כן רבינו שליט"א וז"ל "וזדים טבעת וידידים העברת, כבר העירו שידידים העברת הרי היה קודם לזדים טבעת, ולמה הקדים כאן טביעת הזדים להעברת ידידים, אמנם ידידים העברת הכוונה באמצע שעברו טבעו המצרים, כדאיתא במדרש שבעוד ישראל יוצאין טבעו המצרים, וחציו נבקע וחציו שבו המים, וכן כתב בסי' הגר"א אשי ישראל בעזרת ע"ש".

ש. מדוע בתורה ובתפלה כשמדברים על קריעת ים סוף, נזכר בשם בקיעת ים סוף כמו שאומרים "יום סוף בקעת", ואילו בחז"ל נקרא בשם קריעת ים סוף ולא בקיעת ים סוף כבתורה.

ת. היינו הך.

בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה (חלק ג' עמוד 297) הבאנו בשם הרוקח שמבאר שבשעה שבאו ישראל והמצריים לים, מיד יצא הים וטיבע הנשאר בעיר מצרים ככתוב כי ה' נלחם להם במצרים ועברו ישראל ואח"כ ניער פרעה וחילו בים סוף. וע"ש מה שהארכנו להביא לבאר עפי"ז.

ש. לפני שמונה עשרה בשחרית אומרים "וזדים טבעת וידידים העברת", לכאורה הסדר בקריעת ים סוף היה להיפך, קודם וידידים העברת ואח"כ וזדים טבעת.

ת. גם בשעה שהזדים טבעו, הידידים עברו.³

הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א ר"מ בישיבת רבינו חיים עוזר פירש שברש"י מבואר שהטביעה היתה בטיט ולא במים, ולפי"ז לפני שמתו בתחילה טבעו בטיט ובניתיים עם ישראל עברו את הים, ואח"כ כשהמצריים עדיין היו טבועים בטיט לפני המיתה, חזר עליהם הים ומתו.

³ כעין זה מבואר במושב זקנים מבעלי התוס' (שמות פרשת בשלח יד' כה') שבעוד שכלל ישראל עדיין היו בתוך הים ולא גמרו לצאת, המצרים רדפו להשיג את כל ישראל ועשה הקב"ה להם טיט בתוך הים, ובתוך הטיט נטבעו

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בשלח
גליון 13

ש. אם יש סגולה לומר שירת הים בליל שביעי של פסח, האם בנות מבוגרות בשידוכים יכולות לומר בביתם שירת הים בחצות לילה ולבקש על השידוך. ת. אולי.

שו"ת עם מרן שליט"א על עניני תפילה לחיזוק עבודת התפילה.

ברכות התורה

ש. האם נער בר מצוה צריך בליל הבר מצוה לכון באהבת עולם לצאת בברכות התורה על הצד שעתה גדול וחייב מדאורייתא. ת. ראוי.⁵

⁵ נעתיק ממה שכתב אחי הר"ר ישעיהו דוד שליט"א בקיצור הלכות בר מצוה עמוד 175 שבשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קכ"א כתב עפ"י הפוסקים שקטן לא יכול להוציא אחרים, אבל הוא עצמו יכול לפטור את עצמו גם לכשיגדיל, וישנם מחלוקת הפוסקים אם בן יג' צריך מעת לעת או לא, א"כ בלילה זה ספק ספיקא, שמא הלכה כהפוסקים שאת עצמו יכול לפטור גם לכשיגדיל, ושמא צריך מעת לעת ועדיין קטן הוא, א"כ אין צריך לברך שוב ברכות התורה.

במועדים וזמנים ח"ד סימן רפח' מביא מהגר"ח מבריסק שראוי להתפלל מיד מעריב ולכון לצאת ברכת התורה בברכת אהבת עולם במעריב, ואחרי שמו"ע ידיג מיד ברכת כהנים ואלו דברים שאין להם שיעור, וכן מביא בתשובות והנהגות ח"ד סימן טז'. וכ"כ בהליכות שלמה תפלה פ"ו הערה 5. ואם לא עשה כן, לא יברך ברכות התורה בליל הבר מצוה כי לענין ברכה יש לחוש שעדיין לא הביא ב' שערות. וכיון שבירך בשחרית הוי ברכה לבטלה, כן מביא בשבות יצחק דיני נר שבת פ"כ אות ח' מהגר"י ש אלישיב צוק"ל.

אולם נשאל רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א האם אביו מרן הקהלות יעקב נהג כן, והשיב, שלא

גם במצרים צעקו בתפלה מתוך הצרות, ומדוע מדגישים את זעקתם על ים סוף לחוד. ת. אז הי' זעקה גדולה.⁴

ש. בקריאת התורה בכל שבת, האם שייך לומר שיש עליות יותר חשובות זה מזה, או שמצד העליות כולם חשובים אותו הדבר, כי כל הפסוקים קדושים אותו הדבר, ורק מדיני כיבוד של העולים לתורה, יש דיני קדימה את מי לכבד. ת. תפוס לשון אחרון.

ש. בפרשיות שיש בהם שירת הים או עשרת הדברות, האם העליה יותר חשובה, או שיש דין לכבד בדברים מיוחדים על ענינא דיומא לאדם גדול, אבל הקריאה בכל אותו הדבר. ת. קצת.

ש. האם יש ענין בליל שביעי של פסח לומר אחר חצות שירת היום. ת. מנהג חסידים.

ש. האם יש סגולה לשידוכים לומר שירת הים בליל שביעי של פסח, כי קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, וכשאומרים שירת הים בשמחה בחצות לילה, יכול לבטל ולקרוע את הענין לצורך שידוך. ת. אולי.

⁴ בסידור תפלה למשה עמוד 70 מצאתי שהביאו את ביאור רבינו שליט"א "ואת זעקתם שמעת על ים סוף. אף שהקב"ה אמר למשה מה תצעק אלי, ופירש רש"י לא עת עתה להאריך בתפילה, היינו לא להאריך אבל ודאי שהתפללו. ואף שגם במצרים היתה צעקת בני ישראל, כדכתיב ועתה הנה צעקת בני ישראל וגו' וכן בדברים ונצעק אל ד' אלוקי אבותינו וגו' ולמה הזכיר כאן (בתפילה) רק את זעקתם על ים סוף, אלא בים סוף כתיב מה תצעק אלי, ואמרו במכילתא שם כבר צעקתם קדמה לצעקתך שנאמר ויצעקו בני ישראל אל ד', היינו שבים סוף מפורש יותר שמיעת זעקתם וקבלתם."

אקרא, ואידך ס"ל דמדרש הכתובים שהוא דומה להלכה למשה מסיני שהוא קרוב למקרא, גם נכלל בכי שם ה' אקרא וכך שאר המ"ד פליגי כל אחד מהו בכלל הכתוב הנ"ל.

בעלון שלמים מציון לגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל גליון 111 מצאתי בס"ד שגם הביאו שאלה זו וז"ל "ולכאורה יש להבין הרי ברכת התורה היא ברכה על מצוות תלמוד תורה, ולגבי מצות תלמוד תורה לכאורה פשוט שמקיים את המצווה בכל לימוד שלומד, ואין הבדל בין אם לומד מקרא או מדרש או משנה וגמרא, אלא כל לימוד שלומד באחד מחלקי התורה הללו, הרי זה לימוד תורת ד', ומקיים בזה מצוות תלמוד תורה, ומענתה קשה מה הסברא לחלק בברכת התורה בין מקרא למדרש או מדרש למשנה וגמרא, הרי אם בלימוד הזה שלומד יש קיום מצוות תלמוד תורה, צריך להיות שיצטרפו לברך ע"ז ברכת התורה שהיא ברכת המצוות". וע"ז מאריך הרבה מאד.

רק נביא עוד שאלה אחת מבין הדברים, בשו"ע בסעיף ח' מסתפק אם קריאת שמע שקורא מיד לאחר ברכת אהבה רבה, נחשבת כתלמוד תורה כלפי זה שיחשב כשונה מיד לאחר הברכה, דיש צד לומר דקריאת שמע הוי כתפילה, כיון שאינו אומר זאת לשם לימוד, ודעת הגר"א שאי אפשר לצאת בק"ש מדין תלמוד תורה בשביל להסמיך לברכות התורה כשיוצא באהבה רבה. ולכאורה קשה, שאם המצוה של ק"ש היא בגדר תלמוד תורה, ויסודה לקרוא דברי תורה בבוקר ובערב, א"כ קשה מדוע ק"ש שאומרים אחרי אהבה רבה, איננה נחשבת כתלמוד תורה אחר ברכת אהבה רבה, הרי כל מהות קריאה זו, היא בתור לימוד התורה.

אלא הביא בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שביאר, שבאמת בודאי הגדר של מצות ק"ש הוא בגדר קריאת דברי תורה, וממילא הקורא ק"ש פשוט שדינו כקורא בתורה ומקיים בזה מצוות ת"ת, ובכל זאת יש לומר שכלפי ברכת התורה, הקריאה של פרשיות ק"ש לאחר הברכה

ש. נער בר מצוה שבירך לפני הבר מצוה בבוקר ברכות התורה שזה רק מדרבנן, האם יש ענין שיזדרזו בליל הבר מצוה להתפלל מעריב בזמן ולכוין בברכת אהבת עולם לפטור עצמו בברכות התורה, כי מעתה חייב בתלמוד תורה מדאורייתא, והברכות של הבוקר לא עוזרים לדאורייתא.
 ת. אולי.

ש. מצינו בגמ' בברכות יא' ע"ב מחלוקת על מה צריך לברך ברכות התורה, האם רק על תורה או גם על משנה או גם על גמ'. מה יסוד המחלוקת.
 ת. מה נקרא בלשון תורה.⁶

אמר לו כן, שהרי בהיה קטן בפסח ראשון אינו מביא פסח שני, ומשום שגם קטן המקיים מצוה הוא קיום מהתורה, (וכן כתב בקהלות יעקב ברכות סימן כד' ס"ק ב') וגם כאן לענין ברכת התורה, כשבירך ברכות התורה ביום קיים המצוה מהתורה.

עיינן עוד באשי ישראל פרק ו' אות יד' ובהערה. בחוברת יחלק שלל ח' עמוד סד' הביא הערה בשם הגאון ר' גבריאל יוסף לוי שליט"א שיש שכתבו שקטן ביום הבר מצוה שלו, הברכה שבירך בבוקר היתה מדרבנן, ולא הועילה לו ללילה שכבר נעשה גדול, ועל כן יכוון באהבת עולם. וקשה, דהרי זה דבר המצוי למאות בכל יום, וכיצד השמיטו זאת הפוסקים ובפרט המ"ב בדבריו. ובפשטות היה נראה דמהני הברכה שבירך בקטנותו, וצ"ע מאי טעמא יהני בכה"ג.

⁶ בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות עמוד פו' כתב "אע"פ שבודאי כל הדברים, מדרש משנה, תלמוד, הוא עסק בתלמוד תורה, מ"מ המקור לברכת התורה איתא לקמן מנין לברכת התורה לפנייה מהתורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו. ולכן ברכת התורה ניתקן דוקא על מה שמשה רבינו ע"ה אמר והיינו מה שנכלל במקרא זה. וכיון שמשה רבינו אמר ברכת התורה הוא אמרה על מקרא, ס"ל להאי מ"ד דרק זה נכלל בהכתוב דכי שם ה'

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בשלח
גליון 13

ש. מצינו מחלוקת בגמ' בברכות יא' ע"ב על מה צריך לברך ברכות התורה. האם על משנה, גמ', מקרא. ולהלכה נפסק שעל הכל מברכים ברכות התורה. האם שייך לומר שבגלל זה תיקנו שבכל בוקר אחרי ברכות התורה יאמר ויברך וגם המשנה של אלו דברים שזה כולל משנה וגמ' בפאה ושבת ומקרא להורות שההלכה שמברכים על הכל. ת. אומרים פסוקים מה"ת ושוב א"צ.

ש. בנחל איתן סימן ה' סעיף ה' ס"ק ד' מאריך רבינו שליט"א בענין איזה ברכות המצוות צריך לעמוד, לפי"ז לדינא, האם בברכת הנחת תפילין אפשר לשבת ואח"כ לעמוד כשמתחיל להניח. ת. לא.

ש. כיצד הדין בברכות התורה, האם אפשר לברך בישיבה. ת. אם ביחיד אפשר.⁷

תורה. כיון שזה נאמר עתה דרך תפילה, ובכה"ג הפסוקים האלו לא מחייבים ברכות התורה. ועיין עוד בזה בשלמי תודה פורים סימן ג'. בימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד כח' שואל על הגמ' בברכות יא' ע"ב מה דנו איזה ברכה מברכים, וכי עד עכשיו לא ברכו.⁷ בספר הליכות האיש מהנהגות מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל עמוד ד' מביא שמרן הגרי"ש זצוק"ל מקפיד שכל ברכות השחר וברכות התורה ושאר הברכות שקודם התפילה מברך בעמידה. ונשאל האם ברכת התורה צריך להיות דוקא בעמידה והשיב, כן. ועוד שמעו ממנו שברכת אשר יצר ראוי לומר בעמידה, זה ברכת השבת, וכן נוהגים לעמוד בברכות השחר. והביאו בהערה מה שכתב בסידור בית יעקב להיעב"ץ קודם ברכת על נטילת ידים שכתב "צריך למסור בידך כלל, שכל הברכות שהן שבת והודאה נאמרות בעמידה וכו'".

של אהבה רבה, אינה נחשבת כלימוד התורה בכדי להחיל ע"ז את הברכה של ברכת התורה. וביאר זאת הגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל, בברכת התורה מצינו גדרים שהברכה נקבעה דווקא על לימוד מסוים ובגדרים מסויימים, ואפילו שכל לימוד ולימוד באיזו צורה שיהיה נחשב כלימוד התורה, ומקיימים בזה מצוות תלמוד תורה, בכל זאת לא כל לימוד שמקיימים בזה מצוות ת"ת נחשב כלימוד שנקבע ע"ז הברכה של ברכת התורה, אלא הברכה נקבעה רק על לימוד מסוים ובאופנים מסויימים. ובזה מבואר הסוגיא בברכות שנחלקו על מה ראוי לברך. שאפילו שיש קיום מצוות תלמוד תורה בכל הדברים שלומדים, מקרא, משנה, גמרא, מדרש, בכל זאת לענין הברכה הגדרים שונים, שהברכה נקבעה על לימודים מסויימים ולא על כל דבר שמוגדר כלימוד התורה. ולכן מבואר שנשמת אדם כלל ט' סק"ד', שאנו סוברים שעל הרהור לא מברכים ברכות התורה, כי ברכות התורה שלומדים מהפסוק כי שם ד' אקרא, אפשר לומר שקריאה היינו דיבור, ולא תיקנו על הרהור. מבואר שדין ברכת התורה ישנם גדרים מיוחדים, ולא על כל לימוד יש חיוב ברכה. לפי"ז מבאר את דעת רב הונא שאומר שברכת התורה נאמר דוקא על מקרא ולא על מדרש משנה גמרא, כי עד כמה שהמקור מהפסוק כי שם ד' אקרא, תורה שבכתב זה שמותיו של הקב"ה, ע"ז נאמר ברכות התורה. רבי אלעזר שחולק וסובר שגם על מדרש, כי מדרש קרוב לתורה שבכתב, כיון שבעיקרו בא לבאר את תורה שבכתב, ממילא גדר ברכות התורה נאמר גם ע"ז שמברר א תהתורה שבכתב. ורבי יוחנן סבר שגם משנה, ורבא סבר שגם גמרא, כי ברכות התורה כולל גם על תורה שבכתב שקיבלו מסיני, ושייך למעשה לומר שזה נכלל בכי שם ד' אקרא. ולכן בק"ש שאחרי אהבה רבה אי אפשר לצאת ידי ת"ת בשביל ברכות התורה, כי ק"ש עתה אינה מוגדרת כקריאה של לימוד